

Annales Canonici 13 (2017) • s. 9-37

DOI: <http://dx.doi.org/10.15633/acan.2217>

ks. Jerzy Adamczyk

WYŻSZE SEMINARIUM DUCHOWNE W RADOMIU

Urząd dziekana w aspekcie prawnokanonicznym

Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* Soboru Watykańskiego II przypomina, że „bliższymi współpracownikami biskupa są również ci kapłani, którym powierza on misję duszpasterską lub dzieła apostołstwa o charakterze ponadparafialnym”¹. Ustawodawstwo kodeksu pio-benedyktyńskiego² dotyczące się urzędu dziekana, zrodzone z reformy trydenckiej, która odpowiadała na określone eklezjologię i na konkretną sytuację historyczną, powierzało dziekanowi zadanie wikariusza biskupa w określonym okręgu diecezji, dla monitorowania i składania sprawozdań w zakresie przestrzegania świętych kanonów. Inspirowany reformą *Tridentinum* urząd dziekana funkcjonował czterysta lat. Jednak tak rozumiany wspomniany urząd, okazał się nieprzystosowany do problemów współczesnego duszpasterstwa, inspirowanego doktryną Soboru Watykańskiego II i przemianami społeczeństwa. Wspomniane okoliczności wymuszają obecnie na duchowieństwie pracującym w duszpasterstwie konieczność prowadzenia „duszpasterstwa kompleksowego”, które zakłada właściwą konfrontację, koordynację, wzajemną pomoc między wspólnotami i grupami, działającymi na tym samym terytorium lub w tym samym sektorze, przezwyciężając w ten sposób koncepcję i praktykę parafii jako instytucji samotnej i samowystarczalnej. Dziś staje się jasne, że proboszczowie

¹ Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Decretum de pastorali Episcoporum munere in Ecclesia *Christus Dominus*, 28.10.1965, nr 29, „Acta Apostolicae Sedis” [dalej: AAS] 58 (1966), s. 673–701, tekst polski: Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* [dalej: CD], w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 236–258.

² *Codex Iuris Canonici*, Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti, Papae XV auctoritate promulgatus, Romae 1951 [dalej: CIC].

winni współpracować ze sobą pod przewodnictwem dziekana, „aby duszpasterstwo w diecezji nie cierpiało na brak jedności, lecz stawało się coraz bardziej skuteczne”³.

Stąd *Vaticanum II*, posoborowe prawodawstwo, nowy kodeks prawa kanonicznego⁴, jak i przepisy pokodeksowe dokonały swoistej reinterpretacji urzędu dziekana. Został on ukazany niejako w nowych wymiarach, związanych z odnowionym przez sobór duszpasterstwem Kościoła⁵. Stanowisko dziekana ukazuje się dziś, jako „munus pastorale excercent indolis supraparoeccialis”⁶. Należy podkreślić, że w kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku ukazuje się inny cel urzędu dziekana, niż było to dotychczas. Jest on ustanawiany w celu „wsparcia pasterzowania przez wspólne działanie, kilku sąsiednich parafii” dekanatu⁷. Urząd wikariusza zewnętrznego określono tu przede wszystkim przez popieranie i koordynowanie w ramach dekanatu wspólnej działalności pasterskiej⁸. W odniesieniu do wikariusza okręgowego jest to wyraźny przełom duszpasterski, który znajduje swoje odbicie w kodeksie pod wpływem tekstów soborowych i posoborowych. Od funkcji przeważnie administracyjno-biurokratycznych urząd dziekana przeszedł ewolucję do funkcji głównie duszpasterskich⁹.

Skoro dalsze istnienie urzędu dziekana jest wolą soboru, prawodawcy kodeksowego i pokodeksowego (przy czym wyraźnie należy podkreślić, że stanowisko wikariusza zewnętrznego jest obecnie ściśle związane z duszpasterstwem, choć o charakterze ponadparafialnym), to nasuwa się pytanie: czym obecnie jest urząd dziekana, jakie kwalifikacje i wymogi winien spełniać kandydat na to ważne

3 CD 30, 1; por. A. Bressani, *La Chiesa particolare*, w: *Il diritto nel mistero della Chiesa. Il popolo di Dio e la sua struttura organica*, a cura di Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, vol. 2, Roma 1981, s. 400.

4 *Codex Iuris Canonici* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. *Kodeks prawa kanonicznego* [dalej: KPK], przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

5 Por. Z. Książek, *Rola urzędu dziekańskiego w pasterskiej posłudze biskupa według Kodeksu Jana Pawła II*, „*Analecta Cracoviensia*” 41 (2009), s. 483.

6 Paulus PP. VI, motu proprio *Ecclesiae Sanctae* [dalej: ES], 6.08.1966, pars 1, no. 19 § 1, AAS 58 (1966), s. 757–787.

7 KPK, kan. 374 § 2.

8 Por. kan. 555 § 1, nr 1.

9 Por. G. Montini, *I vicari foranei*, „*Quaderni di diritto ecclesiale*” 4 (1991) nr 3, s. 383; por. J. Dyduch, *Posoborowe ujęcie funkcji dziekana*, „*Notificationes*” 120 (1982) nr 12, s. 286–287; por. J. Laquet, *Arcipreste*, w: *Diccionario General de Derecho Canónico*, obra dirigida y coordinada por J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, vol. 1, Pamplona 2012, s. 463–464.

stanowisko, w jaki sposób i kto powierza tę funkcję oraz jak następuje utrata stanowiska wikariusza zewnętrznego¹⁰.

Zasygnalizowanym problemom zostanie poświęcony niniejszy artykuł, który będzie się koncentrował wokół następujących zagadnień: 1. urząd dziekana w ogólności, 2. kwalifikacje kandydata na urząd dziekana, 3. powierzenie urzędu dziekańskiego, 4. utrata urzędu wikariusza zewnętrznego.

1. Urząd dziekana w ogólności

W kan. 145 § 1 ustawodawca definiuje urząd kościelny jako jakiekolwiek ustanowione na stałe zadanie z postanowienia czy to Bożego, czy kościelnego dla realizacji celu duchowego¹¹. Prawodawca przywiązuje wielką wagę do problematyki urzędu kościelnego, stąd w przytoczonym kanonie podaje jasną definicję *officium ecclesiasticum*. Ma to duże znaczenie, gdyż nie często się zdarza, aby kodeks zamieszczał definicje legalne na wzór słownika.

Według KPK urząd kościelny to po pierwsze *munus*. Terminu *munus* używa się w kodeksie w formie bardzo szerokiej, rozumiejąc przez to: zadanie, posługę, obowiązek, polecenie, misję, czynność. Urząd jest więc zadaniem, które winno się realizować, lecz rozumianym w sensie bardzo szerokim. Dalej urząd kościelny zawiera w sobie pewien zakres funkcji ukierunkowanych na cel duchowy, czyli wchodzących w zakres kościelnej posługi nauczania, uświęcania bądź rządzenia pasterskiego¹². Funkcje te muszą mieć charakter stały, w sensie obiektywnym, niezależnym od piastującej go osoby. Stałość subiektywna nie należy do istoty urzędu, gdyż urząd można powierzyć konkretnej osobie na czas określony¹³. Urząd kościelny

¹⁰ W artykule uwzględniono przepisy prawa powszechnego, jak i partykularnego. Przepisy partykularne zostały potraktowane, co jest jasne, wybiórczo, przede wszystkim ze względu na ramy publikacji, jak i niemożliwość przytoczenia wszystkich norm partykularnych, co byłoby niemożliwe i niecelowe. Uwzględniono tylko najbardziej reprezentatywne normy prawa partykularnego.

¹¹ Przez urząd kościelny „należy rozumieć każdy obowiązek powierzany na sposób stały celem realizowania duchowego dobra” (Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu prezbiterów *Presbyterorum ordinis*, 7.12.1965, nr 20, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 478–508).

¹² Urząd kościelny musi mniej lub bardziej bezpośrednio dotyczyć misji Kościoła, a ostatecznie powinien służyć *salus animarum*.

¹³ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II. Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, t. 1, Olsztyn 1985, s. 300.

jest niezależny od osoby, która go sprawuje; istnieje sam w sobie, ma swoją własną tożsamość. Jest stały sam w sobie, nawet gdy nie wykonuje go nikt¹⁴.

O istnieniu urzędu kościelnego decyduje postanowienie Boże lub kościelne¹⁵. Z ustanowienia Bożego pochodzą urząd papieski¹⁶, urząd kolegium biskupów¹⁷ oraz – jako taki – urząd biskupi¹⁸. Wszystkie inne są ustanawiane przez Kościół¹⁹.

Całokształt obowiązków i praw wynikających z urzędu może być określony przez samo prawo (powszechne lub partykularne). Są urzędy, które są ukształtowane przez prawo, np. urząd wikariusza generalnego, proboszcza, dziekana. W tych wypadkach organ zobowiązany do nadania urzędu (który został określony przez prawo) nie ma władzy, by zmieniać jego konfigurację²⁰.

Władza kościelna może także tworzyć urzędy, które nie są ukształtowane w prawie, jeżeli ma do tego kompetencje. W takich przypadkach prawa i obowiązki danego *officium* są określane w dekrete ustanowienia urzędu wraz z nominacją osoby, która będzie wykonywać to zadanie²¹.

Urząd wikariusza rejonowego, zwanego także dziekanem albo archiprezbiterem, albo jeszcze inaczej, jest zadaniem kościelnym pochodzącym z ustanowienia kościelnego i ukształtowanym przez prawo²². Część praw i obowiązków

¹⁴ Na przykład urząd kościelny papieża w sytuacji *sede vacante* istnieje sam w sobie, chociaż w tym momencie nie piastuje go nikt.

¹⁵ Warto zauważyć, że dla istnienia urzędu kościelnego jest obojętne, czy pochodzi z prawa Bożego czy z prawa kościelnego, to znaczy, czy jest ustanowiony przez Chrystusa czy przez władzę kościelną.

¹⁶ Zob. kan. 330–333.

¹⁷ Zob. kan. 330 oraz 336, 337.

¹⁸ Zob. kan. 375 § 1, 381 § 1.

¹⁹ Por. R. Sobański, *Komentarz do kan. 145*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. 1. Ks. 1. Normy ogólne*, red. J. Krukowski, Poznań 2003, s. 234.

²⁰ Na przykład biskup diecezjalny może mianować danego prezbitera na urząd proboszcza, lecz gdy już go mianuje, nie może pozbawić go praw i obowiązków.

²¹ Por. kan. 145 § 2.

²² „Należy przywiązywać wielkie znaczenie do funkcji dziekańskiej, którą trzeba uznać za funkcję duszpasterską, a nie tylko prawną, administracyjną i ponadparafialną” (*Sacra Congregatio pro Episcopis, Directorium Ecclesiae imago de pastoralis ministerio Episcoporum* [dalej: EI], 22.02.1973, nr 187, w: *Enchiridion Vaticanum. Documenti ufficiali della Santa Sede 1971–1973*, a cura di E. Lora, vol. 4, Bologna 1997, nr 1945–2328, tekst polski: *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, zebrał i przetłumaczył ks. E. Szafrowski, Warszawa 1977, t. 6, z. 1, nr 10370–11035). Trzeba dodać, że ponieważ podział diecezji na dekanaty jest fakultatywny, to i – konsekwentnie – urząd dziekana ma charakter fakultatywny. Staje się on obowiązkowy, jeśli diecezja została podzielona na dekanaty. Zob. kan. 374 § 2. Por. E. Cappellini, *Comentario al can. 553–555*, w: *Comentario exegético al Código de Derecho*

ustala prawo kodeksowe, lecz wiele spraw pozostawione zostało regulacji partykularnej²³.

O doniosłości danej instytucji prawnej świadczy miejsce, jakie ona zajmuje w kodeksie. Gdy chodzi o umiejscowienie urzędu dziekana w kodeksowym układzie materiału, to trzeba stwierdzić, że rozdział o dziekanach został umieszczony dopiero po proboszczach i wikariuszach parafialnych. Poprzedni kodeks sytuował tę instytucję przed proboszczami i podobnie czynił to dekret soborowy *Christus Dominus* (nr 29). Nie jest to jednak, jak się wydaje, zabieg najszcześliwszy. Trudno znaleźć uzasadnienie dla tego kroku. Nic przeto dziwnego, że kodeks kanonów Kościołów wschodnich powrócił do systematyki materiału przyjętej w KPK z 1917 roku²⁴. Umieścił też normy dotyczące dekanatu i dziekanów w jednym miejscu²⁵. O protoprezbiterach jest mowa w rozdziale drugim, tytule siódmym, który zawiera materiał o eparchiach i biskupach²⁶. Rozdział pierwszy jest poświęcony biskupom, drugi natomiast „organom wspomagającym biskupa eparchialnego w zarządzaniu eparchią”. W ten sposób dziekani zostali zaliczeni do grupy współpracowników biskupa w pasterzowaniu diecezją, co nawiązuje do ujęcia soborowego, gdzie w dekreście o pasterskich obowiązkach biskupów w Kościele zaliczono dziekanów do bliższych współpracowników biskupa diecezjalnego. Powyższy układ materiału nawiązujący do kodeksu z 1917 roku wydaje się bardziej uzasadniony niż ten, który zastosowano w kodeksie z 1983 roku²⁷.

Gdy idzie o nazwy urzędu dziekańskiego, to prawo kodeksowe dopuszcza różne możliwości, byleby było wiadomo, o jaki urząd chodzi. Sam kodeks przytacza najczęściej używane nazwy: wikariusz rejonowy, dziekan albo archiprezbiter, ale dopuszcza inne: „albo jeszcze inaczej”²⁸. Dyrektorium o pasterskiej posłudze bisku-

Canónico, obra coordinada y dirigida por A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. 2/2, Pamplona 2002³, s. 1333.

²³ Zob. kan. 553 § 2, 555. Por. E. Cappellini, *Comentario a los cánones 553–555*, dz. cyt., s. 1335; J. Laquet, *Arcipreste*, dz. cyt., s. 464.

²⁴ CIC, kan. 445–450.

²⁵ Por. E. Szafrkowski, *Ponadparafialni współpracownicy biskupa diecezjalnego*, „Prawo Kanoniczne” 35 (1992), s. 40.

²⁶ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Typis Polyglottis Vaticanis 1990 oraz „Acta Apostolicae Sedis” 82 (1990), s. 1033–1363, tłumaczenie polskie: *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich*, Lublin 2002, kan. 276–278.

²⁷ Por. E. Szafrkowski, *Ponadparafialni współpracownicy...*, dz. cyt., s. 53–54.

²⁸ Kan. 553 § 1. Nazwa (albo raczej określenie) urzędu dziekana nigdy nie była dodatkiem bez znaczenia, ale zawsze ukazywała naturę tego zadania. Obecnie kiedy ustawodawca życzy sobie, aby

pów *Apostolorum successores* postuluje, aby nazwę urzędu pełniącego funkcję przewodzenia w dekanacie używać zgodnie z tradycją danego miejsca (archiprezbiter, dziekan, wikariusz rejonowy). Redaktorzy przywołanego dyrektorium wprowadzie nie wspominają o innych nazwach (nie zamieszczono frazy kodeksowej: „albo jeszcze inaczej”), lecz podobnie jak KPK dopuszczają je „zgodnie z tradycją danego miejsca”²⁹. Wspomniana nazwa powinna funkcjonować we wspólnym statucie dekanatów, gdyby taki był ustalony, albo pozostawiona do ustalenia innym przepisom prawa partykularnego³⁰.

Warto zauważyć, że w obecnym kodeksie pierwszym i głównym terminem używanym na oznaczenie dziekana jest *vicarius foraneus*³¹. Poprzedni kodeks używał tylko tego terminu³². Termin ten różnie jest tłumaczony na język polski. Dosłownie oznacza wikariusza zewnętrznego³³, co zapewne stanowi nawiązanie do wspomnianego poprzednio podziału archidiaconatu na okręgi zwane archidiaconatami okręgowymi oraz do mianowania wikariuszy, którzy zostali nazwani zewnętrznymi (*vicarii foranei*), ponieważ byli poza miastem biskupim. Nie wszyscy jednak tłumaczą ten termin dosłownie. Stąd nieraz spotykamy określenia: wikariusz rejonowy lub okręgowy³⁴.

nazwa urzędu dziekana została swobodnie wybrana przez prawo partykularne, oznacza to, że ustawodawca partykularny może dowolnie określać nie tylko nazwę urzędu, ale również konfigurację tego urzędu, zgodnie z miejscową tradycją, z której pochodzą określenia omawianego zadania. Por. G. Montini, *I vicari foranei*, dz. cyt., s. 378.

²⁹ AS, nr 218. Na przykład Wytyczne dla pracy dekanatu i urzędów dekanalnych Archidiecezji Krakowskiej nazywają dziekana „wikariuszem terenowym biskupa”. Zob. Wytyczne dla pracy dekanatu i urzędów dekanalnych Archidiecezji Krakowskiej, 3.06.1992, art. 12, „Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi” 130 (1992) nr 7–9, s. 61.

³⁰ E. Cappellini przypomina, że w czasie prac na redakcją kanonów o wikariuszach zewnętrznych pojawiły się postulaty, aby przy ustalaniu nazwy urzędu prezbitera stojącego na czele dekanatu w danej diecezji skonsultowano się obowiązkowo z radą kapłańską i diecezjalną radą duszpasterską. Ostatecznie postanowiono, że nazwę mają ustalić przepisy partykularne. Zob. E. Cappellini, *Comentario a los cánones 553–555*, dz. cyt., s. 1335.

³¹ Kan. 553 § 1.

³² Por. kan. 445. Nazwa *vicarius foraneus* pojawia się już w IX wieku, obok następujących: *decani rurales* i *commissarii episcopales*.

³³ Według Alojzego Jougana słowo *foraneus* oznacza na pierwszym miejscu „zewnętrzny”, a na drugim „wiejski”. Zob. A. Jougan, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Warszawa 1992, s. 266.

³⁴ Por. E. Szafrowski, *Ponadparafialni współpracownicy...*, dz. cyt., s. 30. Określenia „wikariusze okręgowi” używa dekret *Christus Dominus*, nr 30.

2. Kwalifikacje kandydata na urząd dziekana

Zgodnie z kan. 149 § 1 ażeby urząd kościelny można było komuś powierzyć, powinien on pozostawać we wspólnocie Kościoła i być zdatny, czyli posiadać przymioty wymagane do tego urzędu przez prawo powszechne, partykularne lub fundacyjne. Kandydat na dziekana musi spełniać łącznie dwa podstawowe warunki, by otrzymać urząd: być w komunii kościelnej (czyli nie być obłożonym zadeklarowaną lub wymierzoną ekskomuniką i być zjednoczonym z Chrystusem za pośrednictwem widzialnej struktury Kościoła, więzami wyznawania wiary, sakramentów i zwierchnictwa kościelnego) oraz zdatność. Jest zrozumiałe, że niekatolicy nie mogą otrzymać żadnego urzędu kościelnego.

Choć przynależność do stanu duchownego nie należy obecnie do ogólnych wymogów stawianych kandydatom do urzędu kościelnego, to w przypadku urzędu dziekana kandydat musi być prezbiterem, świeckim czy zakonnym³⁵, a więc nie może być laikiem ani diakonem. Kanon 553 § 1 *expressis verbis* stwierdza, że wikariusz rejonowy, zwany także dziekanem albo archiprezbiterem, albo jeszcze inaczej, jest kapłanem. Jeszcze raz potwierdza to instrukcja *Ecclesiae de mysterio*, stwierdzając, że wikariusze rejonowi muszą być zawsze kapłanami i stąd osoba, która nie jest kapłanem, nie może być ważnie powołana na takie stanowisko³⁶. Ponadto kandydat ma być kapłanem, który zamieszkuje na terenie dekanatu i, w miarę możliwości, pracuje duszpastersko³⁷. Trzeba dodać, że aktualnie urząd dziekański nie musi być koniecznie złączony z jakąś określoną i ustanowioną na sposób stały parafią³⁸, stąd wikariusz zewnętrzny nie musi być jednym

35 „Archiprezbiterem może być jakikolwiek kapłan, diecezjalny albo zakonny, który wykonuje swoją posługę w obszarze archiprezbiteratu” (*Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez*, 23.09.2001, art. 3, „Boletín Oficial del Obispado de Asidonia”, Separata nr 2, del „Boletín Oficial del Obispado de Asidonia-Jerez”, Jerez 2001, s. 15). Jednak przy mianowaniu na dziekana prezbitera zakonnika należy przestrzegać kan. 682 § 1. Por. H. Paarhammer, *Volk Gottes*, w: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, Hrsg. K. Lüdicke, Bd. 2, Essen 1988–2001, ad 554/2.

36 Zob. Międzydykasterialna Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów *Ecclesiae de mysterio*, 15.08.1997, art. 5 § 6, „L’Osservatore Romano” wydanie polskie 19 (1998) nr 12, s. 30–40.

37 Zob. Congregatio pro Episcopis, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi Apostolorum successores*, 22.02.2004, Città del Vaticano 2004, nr 219, tekst polski: Kongregacja do spraw Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów Apostolorum successores* [dalej: AS], Kielce 2005.

38 Zob. kan. 554 § 1; ES, nr 19 § 1; EI, nr 187. Prawodawca kodeksowy uwzględnił postanowienie ES, nr 19 § 1, by odnośnie do urzędu dziekana porzucić dziedzictwo historyczne wieków: nie będzie już obowiązku mianowania dziekanem proboszcza parafii, w którego kościele pierwotnie była

z proboszczów pełniących posługę w dekanacie³⁹. Może nim być także prezbiter mieszkający na terenie dekanatu i, w miarę możliwości, pracujący duszpastersko, niebędący proboszczem⁴⁰.

Oprócz bycia prezbiterem kandydat na urząd dziekana musi odznaczać się odpowiednimi kwalifikacjami, czyli być zdatny. Owe kwalifikacje ocenia biskup diecezjalny, który jest władny mianować dziekana. W celu upewnienia się o zdatności biskup może posłużyć się różnymi środkami, np. wysłuchując zgodnie ze swoim roztropnym osądem zdania kapłanów pełniących posługę w danym dekanacie⁴¹, zasięgając wcześniej zdania rady kapłańskiej⁴², czy przy pomocy egzaminu⁴³.

Instrukcja *Ecclesiae imago* poleca biskupowi diecezjalnemu spojrzeć na osobę dziekana w aspekcie powierzonej mu funkcji i związanych z nią zadań. Trzeba zatem pamiętać, że urząd dziekański ma charakter nie tylko jurydyczny, czy też czysto administracyjny, ale musi przybrać także charakter duszpasterski. Stąd biskup diecezjalny winien brać pod uwagę to, że na dziekanie ciąży zarówno obowiązek czuwania, jak i przede wszystkim obowiązek prawdziwej apostołskiej troskliwości o to, aby rozwijało się prawidłowo życie lokalnego prezbiterium i potęgowała w ramach dekanatu działalność duszpasterska zgodnie ze wskazaniem Soboru

chrzcielnica, ale należy brać pod uwagę zdatność kapłana w odniesieniu do czynności, które musi spełniać. Musi on posiadać określone przymioty, by owocnie wykonywać swoje zadanie. Por. E. Capellini, *Comentario a los cánones* 553–555, dz. cyt., s. 1336–1337. Zob. J. Laquet, *Arcipreste*, dz. cyt., s. 464.

³⁹ Według KPK z 1917 dziekanami powinni być, o ile to tylko możliwe, proboszczowie (kan. 217, 446). Por. I. Grabowski, *Prawo kanoniczne według nowego Kodeksu wydanie drugie poprawione i znacznie rozszerzone*, Lwów 1927, s. 269. Chociaż aktualne prawo powszechne nie wymaga, aby dziekan musiał być jednym z proboszczów parafii dekanatu, to jednak wydaje się najbardziej pożyteczne, aby był on właśnie proboszczem. Tak ustala kodeks kanonów Kościołów wschodnich w kan. 277 § 1: „biskup eparchialny, wysłuchawszy – jeśli uzna to za stosowne – opinii proboszczów i wikariuszy parafii danego okręgu, mianuje kapłana odznaczającego się nauką i gorliwością apostołską, zwłaszcza spośród proboszczów”. Por. J. Laquet, *Arcipreste*, dz. cyt., s. 464.

⁴⁰ Zob. AS, nr 219; W. Aymans, K. Mörsdorf, *Kanonisches Recht. Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici*, t. 2, Paderborn–München–Wien–Zürich 1997, s. 444. Urząd dziekana w aktualnym prawie powszechnym nie jest związany z urzędem proboszczowskim określonej parafii, a dziekan nie musi być obecnie proboszczem w danym dekanacie.

⁴¹ Zob. kan. 553 § 2.

⁴² Zob. EI, nr 187; Biskup Kielecki, *Statuty dziekańskie*, 22.10.1981, II, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 57 (1981) nr 6, s. 258.

⁴³ Zob. kan. 521 § 3.

Watykańskiego 11⁴⁴. Tak rozumiane zadania dziekana domagają się od kandydata na ten urząd wysokich kwalifikacji.

Poprzedni kodeks w kan. 446 § 1 ogólnie postanawiał, że na stanowisko dziekana winien być powołany kapłan uznany przez biskupa za godnego. Obecny kodeks podkreśla, że na urząd dziekana biskup powinien wybrać kapłana, którego uzna za odpowiedniego, po rozważeniu okoliczności miejsca i czasu⁴⁵. Dyrektorium *Ecclesiae imago* przypomina biskupowi, że wyboru dziekana powinien dokonać z największą troskliwością. Jeśli uzna to za stosowne, zasięga zdania rady kapłańskiej lub nawet przeprowadza głosowanie wśród kapłanów dekanatu⁴⁶.

Urząd dziekana jako bliskiego współpracownika biskupa w ponadparafialnej posłudze duszpasterskiej z pewnością domaga się od kandydata większej zdatności, niż wymaga tego urząd proboszcza. Kanon 521 § 1–2 przypomina, że aby ktoś mógł ważnie zostać proboszczem, musi posiadać święcenia prezbiteratu, winien ponadto odznaczać się zdrową nauką i dobrymi obyczajami, gorliwością pasterską oraz innymi cnotami, jak również przymiotami, wymaganymi czy to prawem powszechnym, czy partykularnym, do kierowania parafią, o którą chodzi. Z kolei dyrektorium *Apostolorum successores* wymaga od kandydata na proboszcza, aby była to osoba właściwa, która nie tylko wyróżnia się zdrową nauką i dobrymi obyczajami, lecz również gorliwością apostolską oraz innymi cnotami wymaganymi do należytego wykonywania tej posługi w parafii, komunikatywnością oraz uzdolnieniami organizacyjnymi i w dziedzinie zarządzania. Biskup winien brać także roztropnie pod uwagę środowisko, możliwości i problemy, jakim należy sprostać w parafii, starając się posłać tam takiego kapłana, który będzie mógł dobrze włączyć się w specyficzne zadania parafii. Wymienione cechy i kwalifikacje proboszcza w stopniu wyższym winien posiadać dziekan.

Przez analogię do przepisów o kwalifikacjach kandydata na proboszcza wypada zauważyć, że jak proboszcz winien być odpowiedni dla środowiska konkretnej parafii, jej możliwości i problemów, tak kandydat na dziekana powinien być odpowiedni do pełnienia funkcji w określonym dekanacie, którym ma kierować⁴⁷. Potwierdza

44 Zob. EI, nr 187; por. E. Szafronowski, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego w pasterskim posługiwaniu*. Wydanie drugie zmienione i poszerzone, Warszawa 1977, s. 170.

45 Zob. kan. 554 § 1.

46 Zob. EI, nr 187.

47 Przy erygowaniu dekanatów biskup winien mieć na uwadze następujące racje: obyczaje wierznych, charakter psychiczny i jednakowe warunki społeczne, te same lub podobne warunki geograficzne i historyczne, te same potrzeby ekonomiczne i administracyjne, jak również wspólne obyczaje

to KPK, gdy podkreśla, że na urząd dziekana biskup powinien wybrać kapłana, jakiego uzna za odpowiedniego, po rozważeniu okoliczności miejsca i czasu⁴⁸. Według motu proprio *Ecclesiae Sanctae* do wykonywania urzędu dziekana „należy wybierać kapłanów wyróżniających się wiedzą i gorliwością apostolską, którzy by wyposażeni przez biskupa odpowiedni mi uprawnieniami, mogli właściwie popierać i kierować ogólną działalnością pasterską na powierzonym sobie terytorium”⁴⁹.

Dyrektorium *Ecclesiae imago* przypomina, że dziekan winien być prezbiterem pełniącym funkcje duszpasterskie, zamieszkującym na terenie dekanatu, posiadającym uznanie i autorytet wśród duchowieństwa i wiernych z powodu swojej wiedzy i roztropności, pobożności i apostolskiej gorliwości, odpowiednim, aby biskup mógł mu powierzyć uprawnienia, w odniesieniu do dekanatu, zdolnym do potęgowania i kierowania wspólną działalnością duszpasterską na powierzonym sobie terytorium⁵⁰. Z kolei według dyrektorium *Apostolorum successores* dziekan powinien posiadać następujące cechy: być kapłanem, który zamieszkuje na terenie dekanatu i, w miarę możliwości, pracuje duszpastersko, cieszyć się szacunkiem duchowieństwa i wiernych, dzięki roztropności i wierności doktrynie, pobożności i gorliwości apostolskiej, zasługiwać na zaufanie biskupa, aby ten, gdy trzeba, mógł mu udzielić szczególnej władzy, mieć niezbędne umiejętności kierowania i pracy w zespole⁵¹.

Dokładniej przymioty i kwalifikacje kandydata na dziekana określa prawo partykularne. Zgodnie ze *Statutem księży dziekanów Archidiecezji Częstochowskiej* kandydatem na urząd dziekana może być kapłan, który: pełni urząd duszpasterski w dekanacie i jest dobrym duszpasterzem na powierzonym mu stanowisku, cieszy się uznaniem i autorytetem ogółu duchowieństwa i wiernych z racji przygotowania naukowego, roztropności, pobożności i apostolskiej gorliwości, posiada uzdolnienia do inspirowania i kierowania działalnością pastoralną na powierzonym mu terytorium, jest w stanie wypełnić zlecone mu przez arcybiskupa częstochowskiego zadania w stosunku do całego dekanatu⁵².

i karność (np. ta sama kopalnia, ten sam okręg fabryczny, jakiś nizinny teren), długotrwałe tradycje. Zob. EI, nr 185. Inaczej kieruje się dekanatem wielkomiejskim o rozwiniętym przemyśle, inaczej dekanatem wiejskim, stąd dziekan winien mieć kwalifikacje do prowadzenia konkretnego dekanatu.

⁴⁸ Zob. kan. 554 § 1.

⁴⁹ ES, nr 19 § 1.

⁵⁰ Zob. EI, nr 187.

⁵¹ Zob. AS, nr 219.

⁵² Zob. Arcybiskup Metropolita Częstochowski, *Statut księży dziekanów Archidiecezji Częstochowskiej*, <http://kuriaczestochowa.pl/wp-content/uploads/2013/02/14.pdf> (15.11.2016), cz. 2, nr 4. Identyczne

Według *Statuto dei vicari foranei* archidiecezji Campagna we Włoszech kandydat na dziekana winien cieszyć się szacunkiem ze strony duchowieństwa i wiernych ze względu na roztropność i naukę, pobożność i gorliwość apostołską, ma być dyspozycyjny i otwarty na dialog braterski, mieć wystarczające umiejętności kierowania wspólną pracą oraz wiedzę i praktykę w posługiwaniu się współczesnymi środkami komunikacji⁵³, natomiast zgodnie ze *Statuto dei vicari foranei* diecezji Nicosia we Włoszech kandydat na dziekana winien być prezbiterem, który – wraz z zaletami wymaganymi dla podobnych urzędów – ma doświadczenie w pracy parafialnej, charakteryzuje się duchem współpracy i otwartości, cieszy się szacunkiem i zaufaniem współbraci kapłanów i świeckich, jest odpowiedni stosownie do okoliczności miejsca i czasu, w którym będzie pełnił urząd⁵⁴.

Z kolei hiszpańskie *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez* stawiają wymóg, aby kandydat na dziekana był kapłanem ponad pięć lat, cieszył się poważaniem wśród ludu i duchowieństwa przez swoją naukę, roztropność, pobożność i działalność apostołską⁵⁵. Natomiast *Estatutos del Arciprestazgo de la Diócesis de Cartagena* żądają, aby kandydat na dziekana przynajmniej przez rok pełnił urząd proboszcza w archiprezbiteracie, miał autorytet moralny i dobrą opinię ze względu na swoją naukę, pobożność, roztropność i gorliwość apostołską, miał zdolności do promowania duszpasterstwa w powierzonym mu dekanacie oraz sprzyjał komunii, dialogowi i uczestnictwu w duszpasterstwie dekanatu księży tam mieszkających⁵⁶. I Synod Diecezji Legnickiej postanawia, że kandydatem na urząd dziekana może być prezbiter, który: pełni urząd duszpasterski w dekanacie, cieszy się uznaniem i autorytetem ogółu duchowieństwa i wiernych z racji przygotowania duszpasterskiego, naukowego, roztropności, pobożności i apostołskiej gorliwości, ma uzdolnienia do inspirowania i kierowania działalnością pastoralną

wymagania stawia kandydatom na dziekanów *Statut księży dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*, 2.12.2000, II, nr 3–4, „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 70 (2000) nr 4, s. 713.

53 Zob. Arcivescovo Metropolita Campagna, *Statuto dei vicari foranei*, 2.12.2014, www.parrochiagesurisorito.it (15.11.2016), art. 6.

54 Zob. Diocesi di Nicosia, *Statuto dei vicari foranei*, www.webdiocesi.chiesacattolica.it (15.11.2016), art. 5.

55 Zob. *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez*, dz. cyt., art. 3, s. 15.

56 Zob. *Estatutos del Arciprestazgo de la Diócesis de Cartagena*, www.diocesisdecartagena.org (20.11.2016), art. 5.

na powierzonym mu terytorium, jest w stanie wypełnić zlecone mu przez biskupa diecezjalnego upoważnienia w stosunku do całego dekanatu⁵⁷.

3. Powierzenie urzędu dziekańskiego

Stanowisko dziekana, jest urzędem kościelnym i tak jak każdy urząd musi być powierzony kandydatowi przez właściwego przełożonego, w tym wypadku przez biskupa diecezjalnego zgodnie z przepisami prawa (prowizja kanoniczna), bowiem „urzędu kościelnego nie można ważnie otrzymać bez kanonicznego powierzenia”⁵⁸. Na ten złożony akt (prowizji kanonicznej) składają się takie czynności prawne, jak: wyznaczenie osoby na dany urząd, nadanie tytułu, a niekiedy oficjalne objęcie urzędu. Czynności te nie muszą być dokonane sukcesywnie, pierwsza i druga czynność mogą mieścić się w jednym akcie prawnym⁵⁹.

Wyznaczenie osoby (*designatio personae*), czyli wyłonienie kandydata na urząd dziekana, to wstępny akt prowizji kanonicznej. Może tego dokonać sam przełożony, który nadaje urząd, albo ktoś inny, prawnie upoważniony; w tym drugim przypadku ma miejsce prezentacja, wybór lub postulacja. Dzięki tej czynności wstępnej kandydat nabywa *ius ad rem*, czyli prawo domagania się od właściwego przełożonego nadania urzędu. Nadanie tytułu (*collatio tituli*) to istotny akt prowizji kanonicznej. Polega ono na przekazaniu prawnie wyznaczonej osobie władzy związanej z urzędem, z wszystkimi prawami i obowiązkami. Dzięki tej czynności prawnej nabywa się *ius in re*, czyli uprawnienia niejako właściciela. Objęcie urzędu (*possessio canonica*) zwykle jest równoznaczne z rozpoczęciem urzędowania. Niekiedy jednak jest to osobna czynność określona w prawie.

Kanon 553 § 2 postanawia, że jeśli czego innego nie postanawia prawo partykularne, dziekana mianuje biskup diecezjalny, po wysłuchaniu zgodnie ze swoim roztroprnym osądem zdania kapłanów pełniących posługę w danym dekanacie. Tak więc w przypadku nominacji na urząd wikariusza okręgowego ma miejsce prowizja niezależna, czyli swobodne nadanie tego urzędu przez biskupa diecezjalnego, który nie tylko nadaje tytuł, lecz także niezależnie wyznacza osobę kandydata na urząd.

⁵⁷ Zob. *Statut dziekana, wicedziekana i dekanalnego ojca duchownego w Diecezji Legnickiej*, w: I Synod Diecezji Legnickiej (2007–2012), *Przypatrzmy się powołaniu naszemu*, red. B. Dróżdż, t. 1, Legnica 2012, cz. II § 4, s. 129–130.

⁵⁸ Kan. 146.

⁵⁹ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II...*, dz. cyt., s. 301–302.

Jeśli jednak prawo partykularne postanawia coś innego, może mieć miejsce prowizja zależna na urząd dziekana, gdy kandydat jest prawnie wyznaczony przez kogoś innego⁶⁰. Przewiduje się zatem dwa sposoby wyboru wikariusza zewnętrznego. Pierwszy jest proponowany przez sam kodeks w kan. 553 § 2, gdzie przewiduje się mianowanie dziekana przez biskupa diecezjalnego, po wysłuchaniu zgodnie ze swoim roztropnym osądem zdania kapłanów pełniących posługę w danym dekanacie. Drugi sposób to nominacja dziekana na podstawie prawa partykularnego. Jest to nowość o dużym znaczeniu, ponieważ pozostawia prawu partykularnemu (zazwyczaj diecezjalnemu) określenie sposobu postępowania w celu powołania wikariusza zewnętrznego, bez wprowadzania żadnych klauzul (zastrzeżeń)⁶¹. Włączenie do KPK tej nowości jest skutkiem reformy kodeksu na wniosek niektórych organów konsultacyjnych, choć tego nie uzasadniono⁶². Klauzula („jeśli czego innego nie postanawia prawo partykularne”) ma dużą wartość praktyczną: jej celem jest ochrona ewentualnych zwyczajów partykularnych w tej materii i zezwolenie prawu partykularnemu na własną regulację powierzania urzędu dziekana⁶³.

Pierwszym sposobem powierzania urzędu dziekańskiego jest nominacja biskupa diecezjalnego⁶⁴, czyli prowizja niezależna, po wysłuchaniu zgodnie z roztropnym osądem zdania kapłanów pełniących posługę w danym dekanacie, o czym postanawia kan. 553 § 2⁶⁵. Edward Szafronowski zauważa, że biskup diecezjalny – zgodnie ze swoim roztropnym osądem – może wysłuchać zdania kapłanów pełniących posługę w danym dekanacie, choć takie zasięgnięcie opinii musi być przeprowadzone bardzo dyskretnie, z zachowaniem tajemnicy, co warunkuje późniejsze owocne pełnienie funkcji przez dziekana⁶⁶. Jednak Dyrektorium o pasterskiej posłudze

60 Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II...*, dz. cyt., s. 304.

61 Por. G. Montini, *I vicari foranei*, dz. cyt., s. 384–385.

62 Por. „*Communicationes*” 13 (1981) n. 2, s. 303. Por. G. Montini, *I vicari foranei*, dz. cyt., s. 385; por. E. Cappellini, *Comentario a los cánones 553–555*, dz. cyt., s. 1335.

63 Por. G. Montini, *I vicari foranei*, dz. cyt., s. 385.

64 Zob. kan. 553 § 2. Nominacja wikariusza zewnętrznego przez biskupa jest charakterystyczna dla reformy św. Karola Boromeusza. Wcześniejsza tradycja przewidywała różne formy wyboru wikariusza zewnętrznego, spośród których najczęściej praktykowano wybór przez duchowieństwo dekanalne. Por. G. Montini, *I vicari foranei*, dz. cyt., s. 384. Trzeba dodać, że na urząd dziekana nie mogą mianować wikariusz generalny i wikariusz biskupi, chyba że otrzymają specjalne zlecenie. Zob. kan. 134 § 3.

65 „Jeśli prawo czegoś innego wprost nie postanawia, do biskupa diecezjalnego należy swobodne powierzanie urzędów kościelnych we własnym Kościele partykularnym” (kan. 157).

66 Zob. E. Szafronowski, *Ponadparafialni współpracownicy...*, dz. cyt., s. 41. Tadeusz Pawluk pisze, że „przed zamianowaniem dziekana biskup diecezjalny może, ale nie musi zapoznać się z opinią du-

biskupów *Apostolorum successores* przypomina, że biskup ma obowiązek skonsultować kandydaturę na dziekana z kapłanami pełniącymi posługę w danym dekanacie: „dziekana mianuje osobiście biskup po wysłuchaniu zdania kapłanów pełniących posługę w danym dekanacie, jeśli prawo partykularne lub zgodny z prawem zwyczaj nie przewidują inaczej (np. system wyborczy lub mieszany lub związanie funkcji dziekana z funkcją proboszcza głównych parafii)”⁶⁷. Konsultacja z księżmi, którzy mieszkają i pracują w wikariacie, jest niewątpliwie właściwa, gdyż sprzyja dobremu przyjęciu późniejszej nominacji, z której prezbiterzy byli zadowoleni już na etapie konsultacji, w perspektywie współpracy duszpasterskiej⁶⁸.

Mimo, że dyrektorium *Apostolorum successores* wyraźnie mówi o zasięgnięciu przez biskupa opinii kapłanów⁶⁹, to niektórzy prawodawcy – już po promulgowaniu przywołanego dyrektorium – nie wspominają o konieczności konsultacji z kapłanami pełniącymi posługę w danym dekanacie, a to niewątpliwie jest niezgodne z prawem powszechnym. Na przykład I Synod Archidiecezji Warmińskiej postanawia, że „na czele dekanatu stoi dziekan mianowany przez Arcybiskupa Metropolite

chowieństwa dekanalnego, co do kandydatury na urząd dziekański” (T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 285). Tak samo twierdzą np.: E. Szafrowski, *Ponadparafialni współpracownicy...*, dz. cyt., s. 41 oraz W. Aymans, K. Mörsdorf, *Kanonisches Recht...*, dz. cyt., s. 443.

67 AS, nr 219. Podobnie mówi tekst włoski AS: „Se il diritto particolare o la legittima consuetudine non prevedono altrimenti – per esempio, stabilendo un sistema elettivo o misto, oppure assegnando la carica ai titolari di alcune parrocchie principali – il Vescovo sceglie personalmente i vicari foranei, **considerando però le preferenze dei sacerdoti della forania**” [podkreślenie moje] (AS, nr 218). Trzeba zauważyć, że w tekście włoskim występuje słowo *sceglie*, które oznacza „wybiera”, a nie mianuje, stąd wydaje się, że preferencje duchownych mają wpływ na nominację. Identycznie mówi tekst hiszpański: „si el derecho particular o la costumbre legitima no prevén de otra forma – por ejemplo, estableciendo un sistema electivo o mixto, o asignando el oficio a los titulares de algunas parroquias principales – el Obispo elige (*wybiera*) personalmente los Vicarios foráneos, **considerando, sin embargo, las preferencias de los sacerdotes de la vicaría**” [podkreślenie moje] (Congregación para los Obispos, Directorio para el ministerio pastoral de los obispos *Apostolorum successores*, Ciudad del Vaticano 2004, nr 218).

68 Por. E. Cappellini, *Comentario a los cánones 553–555*, dz. cyt., s. 1335. *Statut wikariusza zewnętrzznego Archidiecezji Amalfi-Cava de’ Tirreni* postanawia, że dziekan jest mianowany przez arcybiskupa, po skonsultowaniu się w wikariacie z tamtejszymi kapłanami diecezjalnymi i zakonnymi, diakonami i ewentualnie z pewnymi laikami pracującymi w duszpasterstwie. Zob. Arcidiecezi di Amalfi-Cava de’ Tirreni, *Statuto dei vicari foranei*, www.diocesiamalficava.it (15.11.2015), cap. 2, art. 7. Wydaje się, że nic nie stoi na przeszkodzie, aby biskup, jeśli uzna to za wskazane, wysłuchał przed mianowaniem dziekana także niektórych wiernych świeckich współpracujących z duszpasterzami w ramach dekanatu. Por. J. Laquet, *Arcipreste*, dz. cyt., s. 464.

69 AS, nr 219.

warمیńskiego⁷⁰, Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej, że „dziekana mianuje Biskup diecezjalny”⁷¹, I Synod Diecezji Legnickiej, że „urząd dziekana biskup diecezjalny powierza na podstawie swobodnego nadania”⁷², I Synod Diecezji Łomżyńskiej zarządza, że „dziekana mianuje biskup łomżyński”⁷³.

Drugi sposób powierzania urzędu dziekańskiego jest przewidziany w prawie partykularnym (prawo synodalne lub dekrety biskupa diecezjalnego) lub na podstawie zgodnego z prawem zwyczaju, wedle którego biskup diecezjalny nie ma wpływu na wyznaczenie osoby kandydata na urząd dziekański, lecz czynią to określone w prawie partykularnym osoby. Biskup następnie nadaje tytuł⁷⁴.

Warto zwrócić uwagę, że kodeksowy sposób powierzenia urzędu dziekana nie jest zbyt klarowny. Norma kan. 553 § 2 sprawia wrażenie, że swobodne zamianowanie dziekana przez biskupa diecezjalnego może mieć miejsce tylko wtedy, kiedy prawo partykularne nie przewiduje nic innego (np. wybór kandydata niewymagający zatwierdzenia biskupa). Powstaje jednak pytanie, czy biskup diecezjalny ma swobodne prawo nominacji dziekana (wybranego zgodnie z prawem partykularnym) lub czy jest tylko zobowiązany do mianowania kandydata na dziekana wybranego w wyborach zgodnie z prawem partykularnym. W tym drugim przypadku biskup nie mógłby jednak mianować wybranego kandydata, gdyby po rozważeniu okoliczności miejsca i czasu uznał go za nieodpowiedniego stosownie do kan. 554 § 1. Miałby on wtedy kanoniczną przyczynę do odmowy potwierdzenia wyboru⁷⁵.

Prawodawcy partykularni różnie normują kwestię wyboru dziekana. *Statut księży dziekanów Archidiecezji Lubelskiej* postanawia, że urząd dziekana powierza arcybiskup lubelski jednemu z trzech kandydatów przedstawionych przez

⁷⁰ I (XIV) Synod Archidiecezji Warمیńskiej (2006–2012), *Misja Kościoła Warمیńskiego w dziele Nowej Ewangelizacji*, Olsztyn 2012, st. 41, s. 25.

⁷¹ Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej 2007–2009, *Prawo diecezjalne Kościoła Kaliskiego*, Kalisz 2009, st. 15, s. 11.

⁷² *Statut dziekana, wicedziekana i dekanalnego ojca duchownego w diecezji legnickiej*, dz. cyt., II § 3, s. 129. Jednocześnie synod ten daje biskupowi drugą możliwość zatwierdzania jednego z trzech kandydatów na dziekana przedstawionych przez prezbiterów pełniących urzędy duszpasterskie w danym dekanacie.

⁷³ I Synod Diecezji Łomżyńskiej 1995–2005, *Prawo partykularne Kościoła Łomżyńskiego*, Łomża 2005, st. 149, s. 66.

⁷⁴ Zob. kan. 158–183. „Jeśli prawo czegoś innego wprost nie postanawia, do biskupa diecezjalnego należy swobodne powierzanie urzędów kościelnych we własnym Kościele partykularnym” (kan. 157).

⁷⁵ Por. W. Aymans, K. Mörsdorf, *Kanonisches Recht...*, dz. cyt., s. 444. Do biskupa diecezjalnego należy ocena zdadności kandydata na dziekana. Por. kan. 554 § 1.

kapłanów pełniących urzędy duszpasterskie w danym dekanacie (proboszczowie, administratorzy parafii, wikariusze parafialni, rektorzy kościołów, kapelani), wyłonionych w drodze tajnego głosowania⁷⁶. Identyczny zapis widnieje w *Statucie księży dziekanów Archidiecezji Częstochowskiej*⁷⁷. Podobnie postanawia 47 Synod Mediolański, wedle którego dziekana mianuje arcybiskup, wybierając go spośród trzech proboszczów przedstawionych przez prezbiterów i diakonów, którzy z nominacji ordynariusza wykonują posługę w dekanacie. Ci trzech proboszczowie zostają wyłonieni w wyborach przeprowadzonych według przepisów diecezjalnych⁷⁸.

Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej zawiera normę, według której przed nominacją nowego dziekana wszyscy kapłani całego dekanatu wybierają przynajmniej dwóch kandydatów na ten urząd. Spośród nich biskup opolski może mianować dziekana⁷⁹. Natomiast według *Statuto dei vicari foranei* diecezji Nicosia we Włoszech wikariusz zewnętrzny jest wybierany według kan. 119 § 1, 173, 179, a następnie mianowany przez biskupa. We wspomnianych wyborach czynny głos mają wszyscy prezbiterzy diecezjalni i zakonni wikariatu, a głos bierny wszyscy prezbiterzy diecezjalni i zakonni, którzy wykonują zadanie proboszcza i wikariusza parafialnego, zawsze w ramach dekanatu⁸⁰. *Statuti degli organi di partecipazione diocesani* diecezji Concordia-Pordenone postanawiają, że wikariusz zewnętrzny jest mianowany przez biskupa, który wybiera go z grupy czterech prezbiterów pracujących w dekanacie, zaproponowanych przez kapłanów dekanalnych⁸¹.

W myśl *Statutu archiprezbiterów Archidiecezji Madryckiej* dziekan jest mianowany przez arcybiskupa, spośród trzech wybranych prezbiterów, którzy zostają przedstawieni, po głosowaniu dokonanym przez zwołany w tym celu zespół prezbiterów archiprezbiteratu, z wyjątkiem szczególnych przypadków, w których arcybiskup ustali inny sposób desygnowania kandydatów⁸². Natomiast według *Estatutos*

⁷⁶ Zob. *Statut księży dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*, dz. cyt., II, 3, s. 713.

⁷⁷ Zob. Arcybiskup Metropolita Częstochowski, *Statut księży dziekanów Archidiecezji Częstochowskiej*, dz. cyt., II, 3.

⁷⁸ Zob. *Sinodo 47° della Chiesa ambrosiana*, Milano 1995, art. 163. § 1, s. 57.

⁷⁹ Zob. Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej (2002–2005), *Statuty i aneksy*, Opole 2005, st. 250, s. 102–103.

⁸⁰ Zob. Diocesi di Nicosia, *Statuto dei vicari foranei*, dz. cyt., art. 4.

⁸¹ Diocesi di Concordia-Pordenone, *Statuti degli organi di partecipazione diocesani*, Pordenone 2006, art. 10, s. 24–25.

⁸² Zob. *Estatutos de los arceprebiteros de la Archidiócesis de Madrid*, 16.07.1997, art. 4, nr 1, <http://lavozdelcardenal.archimadrid.com/1997/07/16/estatutos-de-los-arceprebiteros-de-la-archidiocesis-de-madrid>, (20.11.2016).

del Arciprestazgo de la Diócesis de Cartagena archiprezbiter jest mianowany przez biskupa, spośród trzech wybranych prezbiterów przedstawionych przez wikariusza biskupiego strefy duszpasterskiej, po głosowaniu dokonanym przez zespół prezbiterów archiprezbiteratu zgodnie z kan. 119 KPK, z wyjątkiem szczególnych przypadków, w których biskup ustali inny sposób desygnowania kandydatów⁸³. Z kolei w świetle *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez* archiprezbiter jest mianowany przez biskupa diecezjalnego po wysłuchaniu kapłanów wykonujących swoją posługę w archiprezbiteracie, zgodnie z kan. 553 § 2, którzy winni przedstawić dwóch kandydatów wybranych swobodnie spośród siebie⁸⁴. Wspomniane *Estatutos de los Arciprestazgos* postanawiają, że przed zakończeniem urzędowania lub zmianą archiprezbitera kapłani, którzy tworzą archiprezbiterat, wezwani pod przewodnictwem ustępującego archiprezbitera albo – w przypadku jego braku – przez sekretarza archiprezbiterialnego, wybierają dwóch kandydatów, którzy będą przedstawieni biskupowi do ewentualnego mianowania. Wspomniane głosowanie ma charakter doradczy, gdyż mianowanie jest wyłączną kompetencją biskupa. Wybór kandydatów dokonuje się bezwzględną większością głosów, w swobodnym, bezpośrednim i tajnym głosowaniu pośród księży tworzących archiprezbiterat; wymagana liczba głosujących to minimum dwie trzecie. Jeśli elekcja nie dokona się w pierwszym głosowaniu, w drugim dokonuje się między trzema, którzy otrzymali największą liczbę głosów. Wybrani zostają dwaj, którzy uzyskali największe poparcie. W przypadku równej liczby głosów zostaje wybrany ksiądz starszy święceniami. Sekretarz archiprezbiteratu kierujący głosowaniem ogłasza kandydatów, którzy będą przedstawiani biskupowi diecezjalnemu przez ustępującego archiprezbitera albo – gdy go nie ma – przez sekretarza archiprezbiteratu. Jeśli któryś z obecnych miałby jakąś przeszkodę do przyjęcia wyboru, winien zakomunikować to przed głosowaniem⁸⁵. Objęcie urzędu przez archiprezbitera dokonuje się na spotkaniu zwyczajnym lub nadzwyczajnym zespołu kapłańskiego archiprezbiteratu poprzez odczytanie biskupiego dekretu mianowania⁸⁶.

⁸³ Zob. *Estatutos del Arciprestazgo de la Diócesis de Cartagena*, dz. cyt., art. 4, nr 1.

⁸⁴ Zob. *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez*, dz. cyt., art. 4, s. 15.

⁸⁵ Zob. *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez*, dz. cyt., art. 5, s. 15–16.

⁸⁶ Zob. *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez*, dz. cyt., art. 6, s. 16. „Dziekana mianuje Biskup diecezjalny. Dziekan obejmuje swój urząd poprzez przyjęcie nominacji podpisanej przez Biskupa i złożenie wobec niego lub jego delegata «Wyznania Wiary» oraz «Przysięgi wierności przy objęciu urzędu wykonywanego w imieniu Kościoła» (Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej 2007–2009, *Prawo diecezjalne Kościoła Kaliskiego*, dz. cyt., st. 15, s. 11).

Gdy chodzi o kadencyjność urzędu dziekana, to w instrukcji *Ecclesiae imago* powtórzono zarządzenie motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, w myśl którego należy mianować dziekana na określony czas przewidziany prawem partykularnym, przy czym zasugerowano, że może go określić sam biskup, synod diecezjalny lub konferencja biskupów⁸⁷. To samo powtarza kan. 554 § 2 KPK: „dziekana należy mianować na pewien czas, określony prawem partykularnym”. Dyrektorium *Apostolorum successores* natomiast sugeruje, że „korzystne byłoby ustalenie dla dekanatów wspólnego statutu, zatwierdzonego przez biskupa po konsultacji z Radą kapłańską, w którym winno się określić między innymi: [...] czas sprawowania funkcji [dziekana – J. A.]”⁸⁸. Tak więc zarówno prawo posoborowe, jak i aktualny kodeks oraz prawodawstwo pokodeksowe jednoznacznie opowiadają się za kadencyjnością urzędu dziekana, przy czym pozostawiają określenie czasu sprawowania tego urzędu prawu partykularnemu. W ten sposób zerwano z wcześniejszą praktyką mianowania dziekana na czas nieokreślony, co stanowiło wielkie skrupowanie dla biskupa⁸⁹. Mianowanie na czas określony (pięć, trzy lata itd.), według przepisów prawa partykularnego pozwala uniknąć interwencji dyscyplinarnych biskupa w przypadkach niewypełniania obowiązków i umożliwia odnowę mianowania, po wygaśnięciu poprzedniego, jeśli chodzi o księży, którzy okazali się odpowiedni⁹⁰.

Prawodawcy partykularni rozmaicie regulują kwestię czasu piastowania urzędu przez dziekana. *Statut dziekana, wicedziekana i dekanalnego ojca duchownego*

⁸⁷ Zob. EI, nr 187; por. ES, nr 19 § 2; por. E. Szafrowski, *Ponadparafialni współpracownicy...*, dz. cyt., s. 36; por. A. Bressani, *La Chiesa particolare*, dz. cyt., s. 401.

⁸⁸ AS, nr 218.

⁸⁹ Por. E. Szafrowski, *Ponadparafialni współpracownicy...*, dz. cyt., s. 43. Warto przypomnieć, że usuwalność była jedną z charakterystycznych cech urzędu wikariusza zewnętrznego, zamierzoną przez św. Karola Boromeusza: „wikariusz zawsze może być usunięty z urzędu z woli biskupa” („Hi autem Vicarii voluntate Episcopi ab officio amoveri semper possint” (*Constitutiones et decreta condita in Provinciali Synodo Mediolanensi sub illustriss D.D. Carolo Borromeo, Brixiae, apud Thomam Bozolan 1582, pars II, s. 87*). Tradycyjnie natomiast uważa się, że wikariusz zewnętrzny pełniący swój urząd przed reformą św. Karola Boromeusza był nieusuwalny. Tylko z powodu wykroczeń, zaniedbań czy niegodnego postępowania i po konsultacji z radą prezbiterów wikariatu biskup mógł go usunąć. Są w tradycji pewne teksty świadczące o tym, np. II Synod w Tours (567 r.) postanawia: „De remotione abbatum vel archipresbyterum sine consilio ab episcopis non facienda: «Ut Episcopus [...] nec archipresbyterum sine omnium suorum compresbyterorum [...] Consilio de suo loco praesumat eiecere neque per premium alium ordinare nisi facto concilio [...] presbyterorum suorum. Quem culpa aut negligentia eicit, cum omnium presbyterorum quorum concilio refutetur»” (*Bibliotheca Ecclesiastica quam moderante A. Neandro, adornavit H. Bruns, vol. 1: Canones Apostolorum et Conciliorum saec. IV–VII, Berolini 1839, nr VII, s. 226*). Zob. G. Montini, *I vicari foranei*, dz. cyt., s. 386.

⁹⁰ Por. E. Cappellini, *Comentario a los cánones 553–555*, dz. cyt., s. 337.

w *Diecezji Legnickiej* postanawia, że czas trwania kadencji dziekana wynosi pięć lat. Dziekan nie może dłużej pełnić swoich urzędów niż przez dwie pełne kolejne kadencje. Po przerwie trwającej przynajmniej jedną kadencję może ponownie zostać mianowany⁹¹. *Statut księży dziekanów Archidiecezji Częstochowskiej* zawiera zarządzenie: czas trwania kadencji dziekana wynosi pięć lat i jest liczony w sposób jednolity dla wszystkich dekanatów archidiecezji. Dziekan nie może dłużej pełnić swoich urzędów niż przez dwie pełne kolejne kadencje. Po przerwie trwającej przynajmniej jedną kadencję może ponownie zostać mianowany⁹².

Pierwszy Synod Diecezji Toruńskiej przypomina, że kadencja dziekana trwa pięć lat i może być przedłużana na kolejne pięciolecia. W przypadku wakansu stolicy biskupiej kadencja dziekana trwa aż do objęcia diecezji przez nowego biskupa lub też do rozpoczęcia drugiego roku rządów przez administratora diecezji⁹³. Pierwszy Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej, traktując o urzędzie dziekana, stwierdza, że dziekana mianuje biskup diecezjalny. W przypadku wakatu stolicy biskupiej kadencja dziekana trwa aż do objęcia diecezji przez nowego biskupa lub też do rozpoczęcia drugiego roku rządów przez administratora diecezji⁹⁴. Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej podkreśla, że kadencja dziekana trwa pięć lat. Te same osoby mogą być wybrane jeszcze na drugą kadencję⁹⁵. Według *Statutów dziekańskich* diecezji kieleckiej posługa dziekańska jest czasowa. Dziekan otrzymuje nominację na okres pięciu lat. Po upływie tego terminu może być ona przedłużona na następne pięciolecie. Pięciolecie upływa w dniu, w którym była wystawiona nominacja⁹⁶.

Zgodnie z 47 Synodem Archidiecezji Mediolańskiej dziekan pełni swoją funkcję przez pięć lat, a jego mandat może być odnawiany⁹⁷, natomiast *Statuto dei vicari foranei* diecezji Nicosia we Włoszech stwierdza, że wikariusz zewnętrzny pełni urząd przez pięć lat i może być ponownie zatwierdzony⁹⁸. *Estatutos de los arciprestazgos*

91 Zob. *Statut dziekana, wicedziekana i dekanalnego ojca duchownego w Diecezji Legnickiej*, dz. cyt., § 7–8, s. 130.

92 Zob. Arcybiskup Metropolita Częstochowski, *Statut księży dziekanów Archidiecezji Częstochowskiej*, dz. cyt., II, 7–8. Identycznie postanawia *Statut księży dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*, dz. cyt., II, nr 7–8, s. 714.

93 Zob. *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Prawo partykularne Kościoła Toruńskiego*, Toruń 2011, st. 158 § 2, s. 52.

94 Zob. *Pierwszy Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej 1996–2001*, Zamość 2001, st. 16, s. 23.

95 Zob. *Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej (2002–2005), Statuty i aneksy*, dz. cyt., st. 250, s. 103.

96 Zob. Biskup Kielecki, *Statuty dziekańskie*, dz. cyt., II, s. 258.

97 Zob. *Sinodo 47° della Chiesa ambrosiana*, dz. cyt., st. 163 § 1, s. 56.

98 Zob. Diocesi di Nicosia, *Statuto dei vicari foranei*, dz. cyt., art. 4.

de la Archidiócesis de Madrid podkreślają, że archiprezbiter jest mianowany na trzy lata, przy czym może być mianowany ponownie⁹⁹. Wreszcie *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez* postanawia, że kadencja archiprezbitera trwa cztery lata, lecz może być dwukrotnie odnawiana¹⁰⁰.

4. Utrata urzędu wikariusza zewnętrznego

Urząd wikariusza zewnętrznego, jak każde zadanie kościelne można utracić. Kanon 184 § 1 postanawia, że urząd kościelny traci się po upływie wyznaczonego czasu, po osiągnięciu określonego prawem wieku, na skutek rezygnacji, przeniesienia, usunięcia, a także pozbawienia¹⁰¹. Nie ulega wątpliwości, że utrata urzędu kościelnego może nastąpić także z innych przyczyn. Najczęściej dokonuje się przez śmierć, ale jest to tak oczywiste, że ustawodawca kodeksowy nie wspomina o niej¹⁰².

Nominacja dziekana jest przewidziana na określony czas. Jego kadencja nie jest ustalona w prawie powszechnym, co oznacza, że reguluje ją prawo partykularne (statuty synodalne lub dekrety biskupów diecezjalnych)¹⁰³. Wyżej ukazano, że najczęściej okres pełnienia urzędu ustalony w prawie partykularnym, trwa od trzech do pięciu lat. Wiele prawodawców partykularnych daje możliwość mianowania dziekana na dalsze kadencje.

Statut dziekana, wicedziekana i dekanalnego ojca duchownego w Diecezji Legnickiej zarządza, że czas trwania kadencji dziekana wynosi pięć lat. Dziekan nie może dłużej pełnić swoich urzędów niż przez dwie pełne kolejne kadencje i wtedy musi ustąpić z urzędu. Jednakże po przerwie trwającej przynajmniej jedną kadencję może ponownie zostać powołany¹⁰⁴. *Statut księży dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*

⁹⁹ Zob. *Estatutos de los arciprestazgos de la Archidiócesis de Madrid*, dz. cyt., art. 5.

¹⁰⁰ Zob. *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez*, dz. cyt., art. 7, s. 16.

¹⁰¹ Trzeba dodać, że urząd dziekana nie ustaje w czasie wakatu stolicy biskupiej. Por. kan. 184 § 1. Por. J. San José Prisco, *Las estructuras de gobierno de la Iglesia*, w: *Derecho canónico. El Derecho del Pueblo de Dios*, dir. M. Cortés Diéguez, J. San José Prisco, Madrid 2006, s. 471.

¹⁰² Choć np. *Estatutos de los arciprestazgos de la Archidiócesis de Madrid* (art. 6) stwierdzają, że dziekan traci swój urząd na skutek śmierci. To samo przypominają *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez*, dz. cyt., art. 8, nr 1, s. 16. Por. J. San José Prisco, *Las estructuras de gobierno de la Iglesia*, dz. cyt., s. 471.

¹⁰³ „Dziekana należy mianować na pewien czas, określony prawem partykularnym” (kan. 554 § 2).

¹⁰⁴ Zob. *Statut dziekana, wicedziekana i dekanalnego ojca duchownego w Diecezji Legnickiej*, dz. cyt., § 7–8, s. 130.

postanawia, że kadencja dziekana wynosi pięć lat. Dziekan nie może dłużej pełnić swoich urzędów niż przez dwie pełne kolejne kadencje. Po przerwie trwającej przynajmniej jedną kadencję może ponownie zostać mianowany¹⁰⁵.

Nieco inne rozwiązanie przewiduje Pierwszy Synod Diecezji Toruńskiej, który przypomina, że kadencja dziekana trwa pięć lat i może być przedłużana na kolejne pięciolecia. Jednakże w czasie wakansu stolicy biskupiej kadencja dziekana trwa aż do objęcia diecezji przez nowego biskupa lub też do rozpoczęcia drugiego roku rządów przez administratora diecezji¹⁰⁶. Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej umożliwia pełnienie urzędu dziekana jedynie przez dwie kadencje¹⁰⁷.

Według *Statutów dziekańskich* dziekana mianuje biskup diecezjalny na okres pięciu lat. Po upływie kadencji może być ona przedłużona na następne pięciolecie. Pięciolecie upływa w dniu, w którym była wystawiona nominacja¹⁰⁸. *Estatutos de los arciprestazgos de la Archidiócesis de Madrid* postanawiają, że archiprezbiter ma być mianowany na trzy lata, przy czym może być nominowany ponownie¹⁰⁹, natomiast *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez* stwierdzają, że kadencja archiprezbitera trwa cztery lata, lecz może być dwukrotnie odnawiana¹¹⁰, a *Estatutos del Arciprestazgo de la Diócesis de Cartagena* przypominają, że z powodu wielkiej odpowiedzialności duszpasterskiej dziekana określony prezbiter może pełnić ten urząd najwyżej przez trzy kadencje¹¹¹.

Kanon 184 § 1 postanawia, że urząd kościelny traci się także m.in. po osiągnięciu określonego prawem wieku. Na przykład *Statut księży dziekanów Archidiecezji Częstochowskiej* zawiera zarządzenie: „Dziekan, po ukończeniu siedemdziesiątego roku życia, jest proszony o złożenie rezygnacji z urzędu na ręce Arcybiskupa, który rozważywszy wszystkie okoliczności osoby i miejsca, powinien zadecydować

¹⁰⁵ Zob. *Statut księży dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*, dz. cyt., II, nr 7–8, s. 714. Identycznie postanawia się w: Arcybiskup Metropolita Częstochowski, *Statut księży dziekanów Archidiecezji Częstochowskiej*, dz. cyt., II, 7–8.

¹⁰⁶ Zob. Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. *Prawo partykularne Kościoła Toruńskiego*, dz. cyt., st. 158 § 2, s. 52. Identycznie reguluje tę kwestię Pierwszy Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej, dz. cyt., st. 16, s. 23.

¹⁰⁷ Zob. Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej (2002–2005), *Statuty i aneksy*, dz. cyt., st. 250, s. 103.

¹⁰⁸ Zob. Biskup Kielecki, *Statuty dziekańskie*, dz. cyt., II, s. 258. Identycznie postanawia 47 Synod Archidiecezji Mediolańskiej – zob. *Sinodo 47° della Chiesa ambrosiana*, dz. cyt., st. 163 § 1, s. 56.

¹⁰⁹ Zob. *Estatutos de los arciprestazgos de la Archidiócesis de Madrid*, dz. cyt., art. 5.

¹¹⁰ Zob. *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez*, dz. cyt., art. 7, s. 16.

¹¹¹ Zob. *Estatutos del Arciprestazgo de la Diócesis de Cartagena*, dz. cyt., art. 4, nr 2.

o przyjęciu lub odłożeniu rezygnacji¹¹². Identycznie reguluje tę kwestię *Statut księży dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*¹¹³.

Spośród przewidywanych przez kan. 184 § 1 sposobów utraty urzędu kościelnego kodeks wyraźnie mówi o usunięciu. Dziekan może być bowiem usunięty z urzędu przez biskupa diecezjalnego, gdy zaistnieje „słuszna przyczyna”¹¹⁴. Ocenę tej przyczyny kodeks pozostawia roztropnemu uznaniu biskupa. W przepisie tym ukazuje się wyraźnie typowo zastępcza natura urzędu dziekana. Tylko wikariusz może być usunięty swobodnie¹¹⁵, ponieważ musi tworzyć z tytulariuszem urzędu głównego (w tym wypadku urzędu biskupa diecezjalnego) pewną całość. I tak jest również w przypadku wikariusza zewnętrznego, chociaż kodeks łagodzi tę normę, przewidując konieczność słusznej przyczyny, przy roztropnym osądzie biskupa diecezjalnego w kwestii usunięcia¹¹⁶.

Biskup diecezjalny może więc swobodnie usunąć dziekana z urzędu¹¹⁷. Jednakże tylko pozornie norma ta daje biskupowi całkowitą władzę dyskrecyjną w kwestii usunięcia dziekana. Biskup mający zamiar usunięcia dziekana winien pamiętać o następujących sprawach: a) musi istnieć jedna lub różne słuszne przyczyny do usunięcia, które on sam ocenia, lecz muszą być to rzeczywiste motywy¹¹⁸; b) muszą być zachowane wymogi określone w kan. 192–195; c) musi przestrzegać

¹¹² Arcybiskup Metropolita Częstochowski, *Statut księży dziekanów Archidiecezji Częstochowskiej*, dz. cyt., II, 10.

¹¹³ Zob. *Statut księży dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*, dz. cyt., II, nr 10, s. 715.

¹¹⁴ AS, nr 219. ES w nr 19 § 1 stanowi, że „wikariusze okręgowi, archiprezbiterzy czyli dziekani [...] mogą być jednak swobodnie usunięci przez biskupa”. Natomiast EI w nr 187 mówi, że „dziekan jest usuwalny według uznania biskupa”, czyli nawet bez słusznej przyczyny.

¹¹⁵ Por. kan. 477 § 1, który dotyczy swobodnego usunięcia wikariusza generalnego i wikariusza biskupiego.

¹¹⁶ Por. G. Montini, *I vicari foranei*, dz. cyt., s. 386.

¹¹⁷ Zob. kan. 554 § 3. Chodzi oczywiście o usunięcie dziekana przed upływem kadencji, gdyż jest to urząd nadawany na czas określony.

¹¹⁸ Na przykład dobro dusz, właściwe funkcjonowanie urzędu dziekańskiego, pożytek Kościoła, niewykonywanie swoich obowiązków. Nie ulega wątpliwości, że niektóre przyczyny wystarczające do usunięcia proboszcza mogą dotyczyć dziekana, np. gdy posługiwanie konkretnego dziekana, na skutek jakiejś przyczyny, nawet bez jego poważnej winy, staje się szkodliwe lub przynajmniej nieskuteczne (por. kan. 1740). Inne przyczyny to: sposób postępowania, dziekana, który przynosi kościelnej wspólnocie poważną szkodę lub zamieszanie; nieudolność albo trwała choroba umysłowa lub fizyczna, która czyni dziekana nieużytecznym w wypełnianiu jego zadań; utrata dobrego imienia u prezbiterów dekanatu, ale też u świeckich lub niechęć w stosunku do dziekana, które według przewidywania szybko nie ustają; poważne zaniedbanie lub naruszanie obowiązków dziekańskich, które trwa mimo upomnienia (por. kan. 1741, nr 1–4); utrata urzędu proboszcza określonej parafii, jeśli

kan. 682 § 2, jeśli dziekan jest zakonnikiem¹¹⁹ albo członkiem stowarzyszenia życia apostołskiego¹²⁰.

Trzeba jednak zauważyć, że kan. 554 § 3 mówi o możliwości usunięcia dziekana na skutek słusznej przyczyny, zgodnie z własnym roztropnym osądem biskupa. Urząd dziekański jest urzędem kościelnym w sensie właściwym i jest kadencyjny. Usunięcie dziekana może mieć miejsce tylko przed upływem kadencji. Natomiast kan. 193 § 2 stwierdza, że z urzędu nadanego komuś na czas określony, ale przed upływem tego okresu, można usunąć na skutek poważnych przyczyn. Poważna przyczyna ma większe znaczenie dla usunięcia z urzędu. Ma ona miejsce wtedy, gdy tytulariusz urzędu sprawuje go bezowocnie, czy wręcz ze szkodą dla wspólnoty. Natomiast słuszna przyczyna to przyczyna odpowiadająca słuszności naturalnej lub kanonicznej¹²¹. Trzeba więc stwierdzić, że owa słuszna przyczyna do usunięcia dziekana przed zakończeniem jego kadencji winna należeć do kategorii przyczyn poważnych. Potwierdzają to np. *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez*, gdzie jako przyczynę usunięcia dziekana podaje się niezdolność do wykonywania swojego zadania¹²².

Instrukcja *Ecclesiae imago* doradza biskupowi, aby przez zamianowaniem dziekana (którego winien wybrać z największą troskliwością), jeżeli uzna to za stosowne, zasięgnął zdania rady kapłańskiej, a nawet przeprowadził głosowanie wśród kapłanów dekanatu¹²³. Dyrektorium *Apostolorum successores* przypomina, że dziekana mianuje osobiście biskup po wysłuchaniu zdania kapłanów pełniących

według prawa partykularnego, czy prawomocnego zwyczaju urząd dziekana jest związany z urzędem proboszcza tejże parafii.

119 „Zakonnik może być usunięty z powierzonego mu stanowiska, tak według uznania kompetentnej władzy, po powiadomieniu przełożonego zakonnego, jak i przez przełożonego, po powiadomieniu nadającego, bez wymagania zgody drugiego”.

120 Zob. kan. 738 § 2–3: „wszyscy członkowie stowarzyszeń życia apostołskiego podlegają także biskupowi diecezjalnemu w tym, co dotyczy kultu publicznego, duszpasterstwa oraz innych dzieł apostołatu; relacje z własnym biskupem członka inkardynowanego do diecezji określają konstytucje lub szczegółowe umowy”. Por. *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe, fuentes y comentarios de todos los cánones*, dir. A. Benlloch Poveda, Valencia 1993, s. 272. *Statuto dei vicari foranei* archidiecezji Campagna (dz. cyt., art. 7) stawia warunek, że przed swobodnym usunięciem dziekana, biskup winien wysłuchać rady biskupiej.

121 Por. R. Sobański, *Komentarz do kan. 145*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. 1. Ks. 1. Normy ogólne*, red. J. Krukowski, Poznań 2003, s. 282.

122 Zob. *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez*, dz. cyt., art. 8, nr 1, s. 16.

123 Zob. EI, nr 187.

posługę w danym dekanacie¹²⁴. Wydaje się logiczne, że także przed jego usunięciem czy przeniesieniem winien przynajmniej z nim omówić tę sprawę.

Kapłanowi, który czuje się pokrzywdzony przez dekret usunięcia, przysługuje prawo do wniesienia rekursu hierarchicznego do Stolicy Apostolskiej¹²⁵. Nie trzeba dodawać, że dziekan zostaje usunięty ze swojego urzędu na mocy samego prawa (*ipso iure*), gdy: utracił stan duchowny, publicznie odstąpił od wiary katolickiej lub wspólnoty z Kościołem, usiłował zawrzeć małżeństwo, choćby tylko cywilne¹²⁶. Dziekan może utracić swój urząd także na skutek rezygnacji, przeniesienia oraz pozbawienia¹²⁷.

Wnioski

Z przeprowadzonych rozważań i analiz należy wyciągnąć następujące wnioski:

1. Wolą kościelnych prawodawców jest zachowanie urzędu dziekana.
2. Urząd dziekana jest funkcją duszpasterską, a zarazem prawną, administracyjną i ponadparafialną, z pełnieniem której łączy się obowiązek czuwania i apostolskiej troski o właściwe życie lokalnego prezbiterium i owocny rozwój w ramach dekanatu wspólnie podejmowanej działalności duszpasterskiej.
3. Urząd dziekana jako bliskiego współpracownika biskupa w posłudze duszpasterskiej wobec wiernych i troskliwego „starszego brata” dla kapłanów danego

¹²⁴ Zob. AS, nr 219. Por. H. Paarhammer, *Volk Gottes*, dz. cyt., ad 554/2.

¹²⁵ Zob. kan. 1732–1739. Por. J. Krukowski, *Komentarz do kan. 554*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. 2. Ks. II (1). Lud Boży*, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 465; zob. *Arcipreste*, w: *Diccionario de derecho canónico*, dir. C. Corral Salvador, t. 1, Madrid 2000³, s. 63.

¹²⁶ Zob. kan. 194 § 1.

¹²⁷ Zob. kan. 184 § 1, 187–196. Diocesi di Concordia-Pordenone, *Statuti degli organi di partecipazione diocesani*, dz. cyt., art. 10, s. 25 stwierdzają na przykład, że dziekan traci samoczynnie swój urząd, jeśli opuszcza urząd duszpasterski powierzony mu przez biskupa w ramach dekanatu. *Estatutos de los arciprestazgos de la Archidiócesis de Madrid*, dz. cyt., art. 6 stwierdzają, że dziekan traci swój urząd na skutek przeniesienia na urząd kościelny w innym dekanacie, czy zrzeczenia przyjętego przez Arcybiskupa. *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez*, dz. cyt., art. 8, nr 1, s. 16 przypominają: „archiprezbiter traci swój urząd [...] na skutek przeniesienia na urząd kościelny w innym okręgu, albo zrzeczenia się przyjętego przez biskupa”. Identycznie rozstrzygają tę sprawę *Estatutos del Arciprestazgo de la Diócesis de Cartagena*, dz. cyt., art. 8, nr 1. Por. J. San José Prisco, *Las estructuras de gobierno de la Iglesia*, dz. cyt., s. 471.

dekanatu ma duże znaczenie duszpasterskie, stąd tytulariusz tego zadania powinien być wybierany z największą troskliwością.

4. Kandydat na urząd dziekana musi odznaczać się odpowiednimi kwalifikacjami, które ocenia biskup diecezjalny, czyli być zdatny. W celu upewnienia się o zdatności kandydata biskup może posłużyć się różnymi środkami dopuszczonymi przez prawo.

5. Przy powierzaniu urzędu dziekana, który może pełnić jedynie prezbiter, powinno się uwzględniać także kapłanów zakonnych czy należących do stowarzyszenia życia konsekrowanego, pełniących w dekanacie zadania duszpasterskie.

6. Korzystne byłoby ustalenie statutu księży dziekanów, zatwierdzonego przez biskupa po konsultacji z Radą Kapłańską, w którym winno się określić między innymi: kwalifikacje kandydata na dziekana, formę jego mianowania, czas sprawowania funkcji, sposoby utraty urzędu.

7. Szczególnie winno się w wymienionych statutach określić przyczyny – które powinny być poważne – usunięcia dziekana przed końcem jego kadencji.

8. Przy usunięciu dziekana biskup winien wysłuchać przynajmniej zainteresowanego.

SUMMARY

The Office of the Vicar Forane in Legal and Canonical Aspect

The purpose of the article is to examine the issue of the appointment to the post of a vicar forane and the loss of the office. The first part of the paper discusses the post of a vicar forane in general terms. The second one outlines the required qualifications of a candidate for the office of a vicar forane, whereas the third one concerns the induction to the post of a vicar forane. The fourth part describes the issue of losing the office of an outside vicar.

Keywords: vicar forane, ecclesiastical office, diocesan bishop, vicariate forane, statute

Urząd dziekana w aspekcie prawnokanonicznym

Celem artykułu jest ukazanie zagadnienia powierzenia i utraty urzędu dziekana. W jego pierwszej części przedstawiono kwestię urzędu dziekana w ogólności. W drugiej części wskazano kwalifikacje kandydata na urząd dziekana, natomiast część trzecia została

poświęcona powierzeniu urzędu dziekańskiego. Część czwarta omawia utratę urzędu wikariusza zewnętrznego.

Słowa kluczowe: dziekan, urząd kościelny, biskup diecezjalny, dekanat, statut

BIBLIOGRAFIA

Źródła

1. Arcivescovo Metropolita Campagna, *Statuto dei vicari foranei*, 2.12.2014, www.parroccchiagesurisorito.it (15.11.2016).
2. Arcybiskup Metropolita Częstochowski, *Statut księży dziekanów Archidiecezji Częstochowskiej*, <http://kuriaczestochowa.pl/wp-content/uploads/2013/02/14.pdf> (15.11.2016).
3. *Bibliotheca Ecclesiastica* quam moderante A. Neandro, adornavit H. Bruns, vol. 1: *Canones Apostolorum et Conciliorum saec. IV–VII*, Berolini 1839.
4. Biskup Kielecki, *Statuty dziekańskie*, 22.10.1981, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” 57 (1981) nr 6, s. 257–264.
5. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Typis Polyglottis Vaticanis 1990 oraz „Acta Apostolicae Sedis” 82 (1990), s. 1033–1363, tłumaczenie polskie: *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich*, Lublin 2002.
6. *Codex Iuris Canonici* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.
7. *Codex Iuris Canonici*, Pii x Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti, Papae XV auctoritate promulgatus, Romae 1951.
8. Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Decretum de pastoralis Episcoporum munere in Ecclesia Christus Dominus*, 28.10.1965, „Acta Apostolicae Sedis” 58 (1966), s. 673–701, tekst polski: Sobór Watykański II, Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2002, s. 236–258.
9. Congregatio pro Episcopis, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi*, 22.02.2004, Città del Vaticano 2004, tekst polski: Kongregacja do spraw Biskupów, Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów *Apostolorum successores*, Kielce 2005.

10. *Constitutiones et decreta condita in Provinciali Synodo Mediolanensi sub illustriss D.D. Carolo Borromeo, Brixiae, apud Thomam Bozolan 1582.*
11. Diocesi di Nicosia, *Statuto dei vicari foranei*, www.webdiocesi.chiesacattolica.it (15.11.2016).
12. *Estatutos de los arciprestazgos de la Archidiócesis de Madrid*, 16.07.1997, <http://lavozdelcardenal.archimadrid.com/1997/07/16/estatutos-de-los-arciprestazgos-de-la-archidiocesis-de-madrid> (20.11.2016).
13. *Estatutos de los Arciprestazgos de la Diócesis de Asidonia-Jerez*, 23.09.2001, „Boletín Oficial del Obispado de Asidonia”, Separata nr 2, del „Boletín Oficial del Obispado de Asidonia-Jerez”, Jerez 2001.
14. *Estatutos del Arciprestazgo de la Diócesis de Cartagena*, www.diocesisdecartagena.org (20.11.2016).
15. I (XIV) Synod Archidiecezji Warmińskiej (2006–2012), *Misja Kościoła Warmińskiego w dziele Nowej Ewangelizacji*, Olsztyn 2012.
16. I Synod Diecezji Legnickiej (2007–2012), *Przypatrzmy się powołaniu naszemu*, red. B. Drózdź, t. 1, Legnica 2012.
17. I Synod Diecezji Łomżyńskiej 1995–2005, *Prawo partykularne Kościoła Łomżyńskiego*, Łomża 2005, Łomża 2005.
18. Paulus PP. VI, motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, 6.08.1966, „Acta Apostolicae Sedis” 58 (1966), s. 757–787.
19. Pawluk T., *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. 2, Olsztyn 1986.
20. Pierwszy Synod Diecezji Kaliskiej 2007–2009, *Prawo diecezjalne Kościoła Kaliskiego*, Kalisz 2009.
21. Pierwszy Synod Diecezji Opolskiej (2002–2005), *Statuty i aneksy*, Opole 2005.
22. Pierwszy Synod Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej 1996–2001, Zamość 2001.
23. Sacra Congregatio pro Episcopis, *Directorium Ecclesiae imago de pastoralis ministerio Episcoporum*, 22.02.1973, w: *Enchiridion Vaticanum*, vol. 4, Bologna 1997, nr 1945–2328, tekst polski: *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, zebrał i przetłumaczył ks. E. Szafrowski, Warszawa 1977, t. 6, z. 1, nr 10370–11035.
24. *Sinodo 47° della Chiesa ambrosiana*, Milano 1995.
25. *Statut księży dziekanów Archidiecezji Lubelskiej*, 2.12.2000, „Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej” 70 (2000) nr 4, s. 713–726.
26. *Uchwały Pierwszego Synodu Diecezji Toruńskiej. Prawo partykularne Kościoła Toruńskiego*, Toruń 2011.

27. Wytyczne dla pracy dekanatu i urzędów dekanalnych Archidiecezji Krakowskiej, 3.06.1992, „Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi” 130 (1992) nr 7–9, s. 58–64.

Literatura

1. Aymans W., Mörsdorf K., *Kanonisches Recht. Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici*, t. 2, Paderborn–München–Wien–Zürich 1997.
2. Bressani A., *La Chiesa particolare*, w: *Il diritto nel mistero della Chiesa. Il popolo di Dio e la sua struttura organica*, a cura di Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, vol. 2, Roma 1981.
3. *Código de Derecho Canónico. Edición bilingüe, fuentes y comentarios de todos los cánones*, dir. A. Benlloch Poveda, Valencia 1993.
4. *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, obra coordinada y dirigida por A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. 2/2, Pamplona 2002³.
5. *Derecho canónico. El Derecho del Pueblo de Dios*, dir. M. Cortés Diéguez, J. San José Prisco, Madrid 2006.
6. *Diccionario de derecho canónico*, dir. C. Corral Salvador, t. 1, Madrid 2000².
7. Dyduch J., *Posoborowe ujęcie funkcji dziekana*, „Notificationes” 120 (1982) nr 12, s. 286–291.
8. Grabowski I., *Prawo kanoniczne według nowego Kodeksu wydanie drugie poprawione i znacznie rozszerzone*, Lwów 1927.
9. Jougan A., *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Warszawa 1992.
10. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. 1. Ks. 1. Normy ogólne*, red. J. Krukowski, Poznań 2003.
11. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. T. 2. Ks. II (1). Lud Boży*, red. J. Krukowski, Poznań 2005.
12. Książek Z., *Rola urzędu dziekańskiego w pasterskiej posłudze biskupa według Kodeksu Jana Pawła II*, „Analecta Cracoviensia” 41 (2009), s. 483–514.
13. Laquet J., *Arcipreste*, w: *Diccionario General de Derecho Canónico*, obra dirigida y coordinada por J. Otaduy, A. Viana, J. Sedano, vol. 1, Pamplona 2012, s. 463–464.
14. Montini G., *I vicari foranei*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 4 (1991) nr 3, s. 376–389.
15. *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, Hrsg. K. Lüdicke, t. 2, Essen 1988–2001.
16. Pawluk T., *Prawo kanoniczne według kodeksu Jana Pawła II. Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, t. 1, Olsztyn 1985.

17. Szafrowski E., *Ponadparafialni współpracownicy biskupa diecezjalnego*, „Prawo Kanoniczne” 35 (1992) nr 3-4, s. 25-55.
18. Szafrowski E., *Współpracownicy biskupa diecezjalnego w pasterskim posługiwaniu. Wydanie drugie zmienione i poszerzone*, Warszawa 1977.